

Čteníje: mnohoobrazje vozmožnostej: sbornik statej i materialov. Sost. A. S. Stepanova, V. V. Jalyševa. Sankt-Petěrburg, Izdatel'stvo Rossijskoj nacional'noj biblioteki, 2017. 192 s. ISBN 978-5-8192-0535-8

Sborník s názvem „Čtení: rozmanitost možností“ vydáný v roce 2017 Centrem četby Ruské národní knihovny je jednou z mnoha publikací o čtení a jeho výzkumech, které se na ruském trhu odborných publikací objevují často, tak jako je téma knihy a čtenářství v ruské knihovní vědě stabilním tématem. V posledních letech, s vědomím toho, že čtenářství a vztah k psanému slovu procházejí změnami, je pozornost k němu ještě zesílena. Tak jako i jinde ve světě, i v Ruské federaci jsou zaznamenávány znepokojující tendence signalizující snížení intenzity a vědomí důležitosti četby jako nezastupitelné individuální činnosti, bez níž nejsou myslitelné další kulturní a vzdělávací aktivity. S rozvojem elektronických informací a komunikačních technologií se objevují nové kulturní praktiky a postupy získávání informací. Bez soustavného a intenzivního studia četby, bez znalosti

jejího charakteru, obsahu a proměn není možné uvažovat ani o odpovídajících postupech a programech na podporu četby. Četba, jak píší editorky recenzovaného sborníku v jeho úvodu, je i v podmínkách transformace „systému informace – gramotnost – četba“ stále základním zdrojem osobnostního rozvoje. Nové formáty, nové způsoby čtení, nové formy a metody práce s knihou činí celou tuto oblast stále složitější, ale zároveň nabízejí možnosti nových přístupů ke zkoumání četby a přinášejí cenné zkušenosti.

Ruská teorie četby a nauka o čtenářství mají dlouhou tradici. Jsou předmětem aktivních debat v různých profesních komunitách a věnují se jim různé obory – jsou již chápány jako interdisciplinární jev. Začalo se rozvíjet společenské, státní a korporátní partnerství v oblasti podpory četby, je zdůrazňována důležitost systémového uchopení této práce. Odráží se to i ve státních (federálních) programových dokumentech: Základy státní kulturní politiky, Národní program podpory a rozvoje četby na léta 2007–2020, Koncepce Národního programu podpory četby dětí a mládeže (z roku 2016), vládní nařízení o podpoře nestátních organizací v oblasti knižního obchodu a šíření tiskovin (v tomto případě jde o doporučení správním orgánům subjektů Ruské federace, včetně doporučení zpracovávat regionální programy podpory a rozvoje četby). V roce 2015 se uskutečnil – s podporou federálních orgánů – Rok literatury. Knihovny hojně využívaly další tematicky zaměřené celostátní kampaně, např. 2014 – Rok kultury, 2016 – Rok ruského filmu.

Ruská národní knihovna v Sankt-Petěrburgu, vydavatel sborníku, se soustavně věnuje otázkám četby a jejího výzkumu. V knihovně působí speciální útvar – Centrum četby (*Centr čtenija*¹), který již 20 let pořádá odborné konference na dané téma. Sborník přináší příspěvky ze stejnojmenné mezinárodní konference uspořádané ve spolupráci

1 <http://nlr.ru/prof/reader/>

Centra četby s Ruskou knihovnickou asociací v roce 2016 v rámci pátého Petrohradského mezinárodního kulturního fóra. I na této konferenci se projevila interdisciplinarita v přístupech k otázkám četby a čtenářství: v tématech i v různorodosti profesí více než 200 účastníků; byli mezi nimi odborníci z knihovnictví, sociologové a kulturologové, filologové, učitelé všech stupňů škol včetně mateřských, nakladatelé a distributoři, spisovatelé ad. Účastníci se shodli na tom, že práci směřující k aktivizaci čtenářství je nutné chápat jako prioritní směr státní kulturní a vzdělávací politiky. Mj. je třeba vyjít z pečlivé analýzy výsledků celostátních programů, zajistit rovný přístup občanů k textům bez ohledu na nosič, tj. zabezpečit internetové připojení ve všech knihovnách, uchovat existující síť knihoven, podpořit rozvoj jejich fondů v souladu s existujícími normativy, podporovat sociálně orientované společnosti v oblasti knižního obchodu. Je zapotřebí připravovat specialisty pro oblast četby ve vzdělávacích zařízeních a zvyšovat kvalifikovanost v této oblasti na základě interdisciplinárního přístupu, iniciovat a podporovat síťové projekty celostátního dosahu (Den čtení, Mezinárodní den knihy atd.).

Stati publikované ve sborníku jsou připraveny na základě příspěvků, které odezvěly na konferenci, a jsou doplněny články dalších odborníků. Jsou rozděleny do tří částí: blok teoretických příspěvků, blok příspěvků přinášejících výsledky konkrétních výzkumů četby různých čtenářských skupin z nejrůznějšího prostředí a v různých aspektech; třetí část shrnuje příklady konkrétních aktivit v zájmu rozvoje a podpory četby.

První, teoreticky zaměřená část sborníku přináší pět příspěvků (s názvy v překladu do češtiny): Čtení jako faktor přetváření světa (autorka Ju. P. Melent'jeva); Sociální systém čtení a dynamika jeho rozvoje (autorka N. A. Stefanovskaja), Znalosti z oblasti vědy o čtenářích a četbě (*čitatelevedčeskoje znanije* – pozn. autorky recenze) v knihovnicko-informační praxi a ve vzdělávání (V. A. Borodina), projekty zaměřené na podporu četby v systému dalšího odborného vzdělávání pracovníků knihoven Tatarstánu (R. U. Jelizarova), Technologie studia metodické literatury v případě univerzitních studentů (Je. O. Galickich), Pochopit člověka v sobě i v jiných (I. I. Tichomirova; článek se zabývá možnostmi, jak při čtení literární klasiky může mladý čtenář poznávat svět i sám sebe – jakým způsobem postihnout psychologii postav, jejich vzájemné vztahy, naučit čtenáře vnímat to, co v literárním textu není explicitně vyjádřeno...).

Ráda bych se podrobněji zastavila u úvodního příspěvku celého sborníku – jeho plný název zní Četba jako faktor přetváření světa: V kontextu teorie noosféry V. I. Vernadského. K definici problému. Jeho autorka – Julija Petrovna Melent'jeva, předsedkyně Vědecké rady pro problémy četby Ruské Akademie věd (a mj. také členka Stálého výboru sekce „Literacy and Reading“ IFLA v letech 2013–2017) je významnou osobností ve sledované oblasti. Neméně zajímavý je aspekt, v němž se četbou zabývá, a sice odkaz na teorii noosféry Vladimira Ivanoviče Vernadského². Autorka vysvětluje proces čtení jako „obrácenou stranu písemnictví“, jako nejdůležitější a stále jediný mechanismus získávání informací, znalostí, vzdělání, kultivace, zároveň významný prostředek sociální adaptace, ukazatel zdraví společnosti a konkurenceschopnosti státu. Domnívá se však, že skutečný rozměr fenoménu čtení ještě není dostatečně poznán. Myšlenky Vernadského o neodvratnosti a zákonitosti přechodu planety země od stadia biosféry

2 Vladimír Ivanovič Vernadskij (1863–1945), ruský přírodovědec a myslitel, filosof zabývající se dějinami vědy, zakladatel teorie biosféry, v níž se pokouší o vědecké zobecnění evoluce planety Země jako „uceleného kosmického, geologického a antropologického procesu, tj. noogeneze“, kdy biosféra se s rozvojem vědeckého poznání stává noosférou (<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Noosf%C3%A9ra>, cit. 2019-10-24). Jeho koncepce noosféry je v ruské knihovně vědě studována od konce 80. let, kdy bylo dílo Vernadského uceleně v ruštině publikováno.

k novému stadiu noosféry, a to silou vědeckých poznatků, které lidstvo nahromadilo a které se stávají geologickou silou (rostoucí geologická síla civilizovaného člověka v biosféře znamená růst noosféry, jde o planetární jev, toto se děje nezávisle na lidské vůli, díky růstu vědeckého poznání, živelně, jako přirozený přírodní proces). Písmo a písemnictví, které vznikly z potřeby zafixovat získané znalosti, Vernadský považuje za konstituování toho stavu lidstva, které se nazývá civilizací. Podle Melent'jevy však „motorem“ textu, prostředkem šíření vědeckých znalostí, je čtení – bez čtení není text „viditelný“ a „slyšitelný“. Pokud jde o vědecký text, existuje vědecké čtení, které má svoje specifika, vysoce intelektuální rysy, vysokou úroveň kultury čtení, jeho součástí je aktivní odborná komunikace s kolegy. Současná modifikace vědeckého čtení je dána využíváním elektronických nosičů. Tyto charakteristiky jsou vlastně celému světovému společenství vědců – je zřejmé, že toto čtení se stává podstatným faktorem ovlivňování proměn světa (faktorem formování biosféry) a jako takové je třeba ho studovat. Z toho také vyplývá, že péče o udržení vysoké úrovně vědeckého čtení musí být zájmem všech zemí, lépe řečeno – celého lidstva.

Ve druhé části sborníku jsou publikovány např. výsledky regionálního výzkumu četby provedeného v Brjanské oblasti, šetření vztahu ke knize v různých skupinách studentů, výzkumu provedeného mezi petrohradskými studenty humanitních i technických oborů na téma chápání pojmů *ruská literatura – zahraniční literatura – současná literatura*; dále výsledky analýzy četby studentů vysokoškolského oboru knihovnictví a informační věda, dalších humanitních oborů; výzkum čtenářství a textového projevu dospívajících žáků škol Moskvy a Moskevské oblasti; poznámky o vlivu nového žánru *creepypasta (creepystory)* na četbu (i na psychické zdraví) dospívajících a mládeže; příspěvky na témata jako je četba v rodině, resp. rodinné čtení, čtení elektronických textů atd.

Ve třetím bloku jsou publikovány texty přinářející informace o konkrétní práci knihoven na podporu knihy a četby (zkušenosti s organizací regionálních akcí, konkrétně Knižních fór v Permském kraji). Zajímavé jsou příspěvky o možnostech využívání krásné literatury v jednotlivých tematických směrech činnosti knihoven (vlastivědná práce, výchova k vlastenectví, ekologie a ochrana přírody, zdraví, rozvoj tolerantního přístupu k různým národnostem, ale také např. téma „Čtoucí muž 21. století“). Příspěvek na téma vizualizace se zabývá otázkou „textů nového druhu“, vizuální reprezentace informací jako sociokulturního a vzdělávacího fenoménu. S tím souvisí např. text pojednávající o pedagogických přístupech při využívání knižní reklamy při práci s dětmi. Představena je i úspěšná praxe: např. organizace řady ročníků zimních „intelektuálních táborů“, do jejichž programu se v zájmu rozvíjení vztahu ke krásné literatuře zařazují dramati-zace literárních textů (pod názvem „Paralelní světy“ funguje v jednom z akademických gymnázií Moskevské oblasti), dále apel vytvářet ve školách prostředí příznivé vědeckým přístupům při práci s klasickým textem (zabránit tomu, aby učitel literatury po ukončení vysoké pedagogické školy ustrnul, byl odtržen od vědeckého „provozu“, a naopak podněcovat vědecké diskuse – nejen na literárněvědná a literárněhistorická, ale i filologická témata a vtahovat do tohoto procesu již 11–12leté žáky – konkrétní příklady již existují).

Sborník, který je jen jednou z řady ruských publikací na dané téma (z nichž mnohé jsou mimochodem dostupné v Knihovně knihovnické literatury NK ČR) přináší zajímavou mozaiku přístupů a informací a dokumentuje bohatou aktivitu ruských kolegů v oblasti četby, což rozhodně stojí za soustavnou pozornost.

PhDr. Anna Machová

MACHOVÁ, Anna. Čtení je: mnohoobrazí jev: sborník statek i materiálů. Sost. A. S. Stepanova, V. V. Jalyševa. Sankt-Petěrburg, Izdatel'stvo Rossijskoj nacional'noj biblioteki, 2017. 192 s. ISBN 978-5-8192-0535-8. *Knihovna: knihovnická revue*. 2019, 30(2), 103–105. ISSN 1801-3252.